

Отримано: 3 вересня 2019 року

Прорецензовано: 16 вересня 2019 року

Прийнято до друку: 23 вересня 2019 року

e-mail: larisamosiyevich1977@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-7(75)-164-167

Мосієвич Л. В. Труднощі перекладу англomовних будівельних термінів українською мовою. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 7(75), жовтень. С. 164–167.

УДК 811.111:624

Мосієвич Лариса Василівна,
Кандидат філологічних наук, доцент
Інженерний інститут Запорізького національного університету

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ БУДІВЕЛЬНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття розглядає труднощі перекладу англomовних будівельних термінів українською мовою, які виникають через невідповідність багатьох термінів, прийнятих в Єврокодах із змістом аналогічних термінів в українській будівельній нормативно-технічній документації. Автор здійснює перекладацький аналіз англomовних та україномовних будівельних термінів словнику Єврокодів; виокремлює труднощі їх перекладу українською мовою в площині лінгвальних явищ (синонімії) та екстралінгвальних (перехід на європейські норми проектування). Разом з цим в статті порівнюється переклад деяких термінів у двох редакціях словнику Єврокодів, а також здійснюється порівняльний аналіз словнику Єврокодів та двомовного технічного словнику.

Ключові слова: будівельні терміни, багатозначність, гармонізація, Єврокоди, переклад, уніфікація.

Larysa Mosiyevych,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Engineering Institute of Zaporizhzhia National University

THE DIFFICULTIES OF THE TRANSLATION OF ENGLISH CONSTRUCTION TERMS INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article deals with the difficulties of translation of the English construction terms into Ukrainian. Those difficulties come from discrepancy of Eurocodes with the respective terms in the Ukrainian construction regulatory documents. The author performs translation analysis of English and Ukrainian construction terms in the Eurocodes dictionary; highlights the difficulties of their translation into Ukrainian in the field of lingual phenomena (synonymy) and extralinguistic (transition to European design rules). At the same time, the article compares the translation of some terms in two editions of the Eurocodes dictionary, as well as it gives a comparative analysis of the Eurocode dictionary and the bilingual technical dictionary.

When translating Eurocode terms, there are difficulties with the conceptual content of a large number of words due to differences in worldviews existing in different countries.

The need to unify the Ukrainian translation of many English construction terms arises from the fact that some English-Ukrainian technical dictionaries translate a term differently, and translators may offer different variants of correspondences for certain terms. In comparison with the English-Ukrainian technical dictionary the Eurocode terminology dictionary is more standardized, it focuses not on the transcription of the term but on the translation by Ukrainian correspondent in order to avoid unnecessary neologisms.

Key words: construction terms, harmonization, Eurocodes, polysemy, translation, unification.

Постановка проблеми. Переклад термінології входить до кола найскладніших проблем у галузі лінгвістики та перекладознавства, тому що терміни відносяться до лексики, яка розвивається швидкими темпами, користується попитом у фахівців різних сфер та потребує особливої уваги [10; 9].

Огляд останніх досліджень. В різних аспектах проблемою перекладу термінів переймаються такі сучасні науковці як Г. Агапова, Н. Александрова, І. Багмут, О. Баловнева, А. Білецький, Л. Борнсова, М. Брантес, О. Глоба, О. Дуда, О. Іванова, В. Карабан, Т. Кияк, А. Коваленко, К. Крушельницька, А. Кульчицька, Ю. Марчук, Л. Нелюбін, І. Носенко, С. Радецька, Е. Скороходько, Ю. Соболев, О. Суперанська, А. Циркаль, К. Шипіло, розробки яких зробили істотний внесок у розв'язання проблеми перекладу термінів [1, с. 24; 2, с. 14; 4, с. 45].

Актуальність дослідження зумовлена перебуванням сучасної будівельної термінології у періоді власного становлення, що викликано відходом від уживаних раніше російськомовних зразків і стандартів як у формуванні, так і у перекладі термінів, а також постійною потребою в опрацюванні і введенні нових іншомовних понять в україномовне середовище будівництва.

Мета роботи: зробити перекладацький аналіз англomовних та вітчизняних термінів в галузі будівництва та визначити невідповідності перекладу деяких термінів в словнику Єврокодів та англо-українського технічного словнику.

Матеріалом дослідження слугували терміни, які були відібрані шляхом суцільної вибірки із термінологічного словника перекладу будівельних термінів Єврокодів Гордєєва В.М.

Виклад основного матеріалу. В останні роки була проведена значна робота щодо удосконалення нормативної бази в будівельній галузі, насамперед, інтегрованої у міжнародно-правовий простір технічного регулювання в будівництві.

Але разом з тим, виникають певні проблеми розвитку нормативної бази, які пов'язані, перш за все, з термінологією, яка вживається в нормативно-правових актах і нормативних актах технічного характеру (будівельних нормах), нормативних документах та нормативних документах, гармонізованих з міжнародними та регіональними стандартами, з тим, як їх положення взаємопов'язані щодо предметних питань [3, с. 122; 7, с. 48].

З 1 липня 2014 в Україні вступив в дію механізм одночасної дії будівельних норм, розроблених на основі національних технологічних традицій, та будівельних норм, гармонізованих з нормативними документами європейського союзу (Eurocodes). Єврокоди (EN Eurocodes) – комплект європейських стандартів для проектування конструкцій будівель і споруд, який розроблений Європейським комітетом зі стандартизації на основі угоди з Комісією європейської спільноти [11, с. 2].

Труднощі перекладу пов'язані з тим, що терміни Єврокодів та технічних двомовних словників іноді не співпадають [5; 12]. При проведенні роботи по гармонізації європейських норм з вітчизняними виявилася серйозна проблема в цьому питанні, тому що багато термінів, прийнятих в Eurocodes, далеко не завжди відповідають змісту аналогічних термінів в українській нормативно-технічній документації [8, с. 45].

В ході нашого дослідження ми проаналізували термінологічний словник для перекладу Єврокодів авторів В. М. Гордєєва, В. Ф. Мушанова, А. В. Перельмутера 2013 року. Цей словник розроблено для уніфікації перекладу Єврокодів з англійської українською та російською мовами.

Словник оформлено у вигляді таблиці термінів, їх тлумачення та перекладу українською та російською мовами. При цьому автори, базуючись на сучасній українській технічній термінології, враховували усталені російські та англійські терміни і намагались наблизити національну термінологію до західної, уникаючи зайвих неологізмів. У суперечливих випадках автори віддавали перевагу термінам, які містяться у словнику наукової термінології, підготовленому під егідою Комітету наукової термінології Національної академії наук України та затвердженому до друку вченою радою Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України.

При перекладі текстів Єврокодів виникають труднощі з понятійним змістом великої кількості слів, тому що це пов'язано з відмінностями в світосприйнятті, що існує в різних країнах. Як приклад можна привести слово «construction», яке в розумінні європейця відображує процес будівництва. Для українського інженера аналогічно звучить слово «конструкція», що означає деякий виріб (колона, балка, плита тощо), яке у європейця позначається словом «structure». В українському середовищі слово «структура» у звичному розумінні означає деяку систему організації (структура суспільства, мікроструктура металу тощо) [6, с. 45].

Можемо стверджувати, що термін «construction» та його похідні терміносполучення викликають певні труднощі при перекладі. Так, проміжне видання того ж самого словнику Єврокодів, теж 2013 року, фіксує термін «construction works» як «будівельні споруди», а перше видання перекладає його як «будівельні роботи» [12, с. 12].

Ще одну невідповідність перекладу слова «будівництво» спостерігаємо на сайті Wikipedia: «Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України» перекладається як «The Ministry for Regional Development, Building and Housing of Ukraine», проте на офіційному сайті цього Міністерства слово Building змінено вірним – Construction.

Отже, будівельний термін «structure» слід перекладати як «конструкція». В Єврокодах зафіксовано чимало похідних терміносполучень з ядром «structure»: *structural elements* – конструктивні елементи, *non structural elements* – неконструктивні елементи, *structural member* – конструктивний елемент.

В наступних прикладах цей термін має зовсім інший переклад українською мовою: *structural system* – несуча система, *structural model* – розрахункова модель. Ці варіанти перекладу спираються на тлумачення, які подаються в Єврокодах: *structural system* – *load-bearing members of a building or civil engineering works and the way in which these members function together*; *structural model* – *Idealisation of the structural system used for the purposes of analysis, design and verification*.

Слід зазначити, що український переклад в словнику Єврокодів першого видання відрізняється від проміжної редакції: *structural member* у ньому – має переклад *конструкційний елемент*. На наш погляд, цей варіант є більш релевантним та точним, тому що позначає «придатний для конструкції споруд, будівель або їхніх частин», а слово «конструктивний» має дефініцію «пов'язаний з конструкцією, конструюванням».

Проблема з українським відповідником також виникає при перекладі терміну *load case*: проміжна редакція словнику Єврокодів фіксує його як «сполучення навантажень», перша редакція – як «навантаження».

Однокомпонентний термін *cladding* в словнику Єврокодів першої редакції має описовий переклад «зовнішні конструкції, що захищають», в проміжному виданні – «облицювання».

Невідповідність українського перекладу в словниках Єврокодів першої та проміжної редакції можна проілюструвати в таблиці (див. табл. 1.):

Таблиця 1.

Зіставна таблиця українських відповідників термінів словнику з перекладу Єврокодів різних редакцій.

Термін	Український переклад в словнику Єврокодів проміжної редакції	Український переклад в словнику Єврокодів першої редакції
substructure	нижня частина конструкції	нижня частина споруди
superstructure	верхня частина конструкції	верхня частина споруди
load case	сполучення навантажень	навантаження
cladding	облицювання	зовнішні конструкції, що захищають
structural member	конструктивний елемент	конструкційний елемент
construction works	будівельні споруди	будівельні роботи
vehicle parapet	парапетна огорожа	транспортний парапет
pedestrian restraint system	огорожа для пішоходів	обмежувальна система для пішоходів
remaining area	решта зони	залишкова область
frequent operating speed	часто повторювана експлуатаційна швидкість	часта експлуатаційна швидкість
hoist	підйомний механізм	таль
aerated silo bottom	днище силоса з аерацією	вентильоване дно силоса
eccentric discharge	вивантаження з ексцентриситетом	ексцентричне розвантаження
fluidized solid	псевдорідний стан матеріалу	плинний сипкий матеріал
homogenizing fluidized silo	силос з матеріалом в однорідному псевдорідному стані	гомогенізуючий силос
patch load	місцеве розподілене навантаження	часткове поверхневе навантаження
frame	каркас	рама

Зробивши аналіз прикладів, ми можемо констатувати, що український переклад деяких англійських термінів першої редакції є більш релевантним та удосконаленим.

Відрізняється переклад в технічному словнику і Єврокодах термінів з ядром «heat». Наприклад, терміни, що містять поняття *тепло* (тепловий) перекладаються англійською як «heat», так і «thermal», але ця різниця не є принциповою для розуміння самого терміну. А ось термін «опалювальний прилад» в загальному технічному словнику перекладається як «heating appliance», проте в європейському стандарті вживається «heat emitter», тобто різниця – суттєва [13, с. 67].

Наведемо інші приклади терміносполучень:

«heat distribution system» – *configuration of interconnected components for the dispersal of heat between the heat supply system and the heat emission system or any attached system*; «heat emission system» – *configuration of interconnected components for the dispersal of heat to a heated space*; «heat supply system» – *configuration of interconnected components/appliances for the supply of heat to the heat distribution system*.

Тобто можна зрозуміти, що «heat supply system» відповідає терміну «магістральна тепла мережа», «heat distribution system» – «місцева (розподільча) тепла мережа», а «heat emission system» це «внутрішні системи теплоспоживання будівлі». Слід зазначити, що слово «system» в контексті теплопостачання перекладається як «мережа».

При проектуванні деяких систем будівництва англійські фахівці користуються поняттями *design temperature, design value*. Для позначення аналогічних понять в нормах українського перекладу використовується термін «розрахункова». Наприклад: *external design temperature* – *розрахункова температура зовнішнього повітря (external air temperature which is used for the calculation of the design heat losses)*; *internal design temperature* – *розрахункова температура внутрішнього повітря (operative temperature at the centre of the heated space (between 0,6 and 1,6 m height) used for calculation of the design heat losses)*; *design fire load density* – *розрахункова густина вогневого потоку*; *design value of a geometrical property* – *розрахункова величина геометричної характеристики*.

Але, в наступних термінах лексема *design* закріплюється в Єврокодах по-іншому: *design fire scenario* – *проектний сценарій пожежі*; *design fire temperature model* – *температурна модель пожежі*.

В наступному прикладі звернемо увагу на переклад терміну *curve*: в технічному словнику він перекладається як «крива, вигин», як «графік» – у двокомпонентному терміну «load curve» (*графік напруження*) у словнику з перекладу Єврокодів: *standard temperature-time curve* – *стандартний температурний режим*.

Аналогічна ситуація з перекладом терміну *subpanel*: в англо-українському технічному словнику 2002 р. він транскрибується українською мовою та фіксується словником як «субпанель», проте в Єврокодах перекладається як «відсік».

Особливу увагу в словнику Єврокодів приділяється таким загальнотехнічним іменникам як:

1) *factor*, який фіксується в словнику як *коефіцієнт і показник: fill factor* – *коефіцієнт заповнення, spinning loss factor* – *коефіцієнт втрат від зивання,*

behaviour factor – *показник поведінки;*

2) *members*, що має варіанти в перекладі *елементи, конструкції: primary bracing members* – *основні в'язеві елементи, protected members* – *укр. захищені конструкції, рос. защищенные элементы*.

Хоча словник Єврокодів надає тлумачення терміну *member* у значенні *елемент* («Основна складова конструктивної системи, така як балка, колона, а також розпірна стіна, ферма тощо, яка розглядається окремо, з відповідними граничними умовами та умовами спирання»), залишається незрозумілим, чим відрізняються терміни *members* і *elements*.

3) *item: linear ancillary item* – *лінійний службовий елемент*.

Термінологічний словник Єврокодів не ставить перед собою ціль перекласти усі терміни з будівництва. Ми зробили зіставний аналіз цього словника з більш великим англо-українським словником будівельних термінів та зробили висновок, що чимало англійських термінів зазнали зміни в українському перекладі Єврокодів. Наприклад, звичайний словник будівельних термінів фіксує *movable partitions* як «пересувні перегородки», проте в словнику Єврокодів прикметник інший – *тимчасові перегородки*.

Декілька прикладів цих невідповідностей зробимо у вигляді таблиці (див. табл. 2.):

Таблиця 2.

Зіставний аналіз перекладу декількох термінів

Термін	Англо-український словник технічних термінів	Термінологічний словник для перекладу Єврокодів
Bulk weight density	Щільність насипної ваги	Об'ємна вага
Hoist	Лебідка, підіймач, таль.	Таль
Cohesion	Когезія, зчеплення	Зчеплення
Solid	Тверде тіло	Матеріал
Traction	Тяга	Навантаження за рахунок тертя об стінки
Concrete structures	Бетонні конструкції	Залізобетонні конструкції
Hybrid girder	Балка зі сталі різних марок	Бістальна балка

Зіставний аналіз термінів із різних словників та їх невідповідностей при перекладі українською мовою доказує необхідність виникнення словника для перекладу Єврокодів. Ми бачимо, що термінологічний словник Єврокодів є більш уніфікованим, він орієнтується не на транскрибування терміну, а на переклад українським відповідником, щоб уникнути зайвих неологізмів.

Нами були виявлені декілька помилок в написанні англійських термінів в словнику Єврокодів: *underslung crane* (*за-мість underhung*) – *підвісний кран*;

design criteria – *розрахунковий критерій* (лексема *criteria* має форму множини, а в українському перекладі – форму однини).

Зазначені розбіжності в перекладі порушують проблему уніфікації термінів, що виникає в результаті того, що перекладачі, працюючи над одним документом, можуть запропонувати різні варіанти відповідників для певних термінів. Така

ситуація з перекладом термінів у сфері будівництва вимагає виділити актуальні проблеми, а саме уніфікацію термінів, їх упорядкування та стандартизацію.

Висновки. Таким чином, необхідність виникнення термінологічного словнику для перекладів Єврокодів є релевантною. В ньому переважно представлені ті терміни, які викликали труднощі при перекладі, а саме, *construction, structure, etc.*, та багатокomпонентні терміни.

Причинами існування труднощів перекладу будівельних термінів, перш за все, є розбіжності в картині світу англійської та української мов, особливості багатозначності англійських і українських слів, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, особливості словотвору і термінотворення в англійській та українській мовах.

Перспективи дослідження. Перспективи подальшого дослідження ми бачимо в розробці алгоритму перекладу багатокomпонентних англomовних будівельних термінів українською мовою.

Література:

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навч. посіб. Вінниця, 2010. 232 с.
2. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода. Москва, 2004. 259 с.
3. Брілов С.Л. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові. Львів, 2004. 520 с.
4. Карaban В.І. Переклад англomовної наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, 2004. 576 с.
5. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. URL: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=philology&id=4368&start=1 (дата звернення 12.06.2019).
6. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : Учбовий посібник. Київ, 2001. 290 с.
7. Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми. *Мовознавство*. 2007. № 3. С. 48–60.
8. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад. Львів, 2003. 187 с.
9. Byrne, Jody. *Technical Translation. Usability Strategies for Translating Technical Documentation*. Dordrecht, 2006. 342 p.
10. Korunets I. *Theory and practice of translation*. Vinnyzia, 2001. 448 p.
11. Korchomkin S. N. *Dictionary of Building and Civil Engineering*. Moscow, 1985. 936 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

12. Гордєєв В.М. Термінологічний словник для перекладу Єврокодів. Донецьк. 2013. 210 с.
13. Савчук М. П. Англо-український науково-технічний словник. Київ, 2008. 433 с.